

2.2.3 Kreslíme grafy

Předpoklady: 020203

Pomůcky: Vernier motion, počítače,

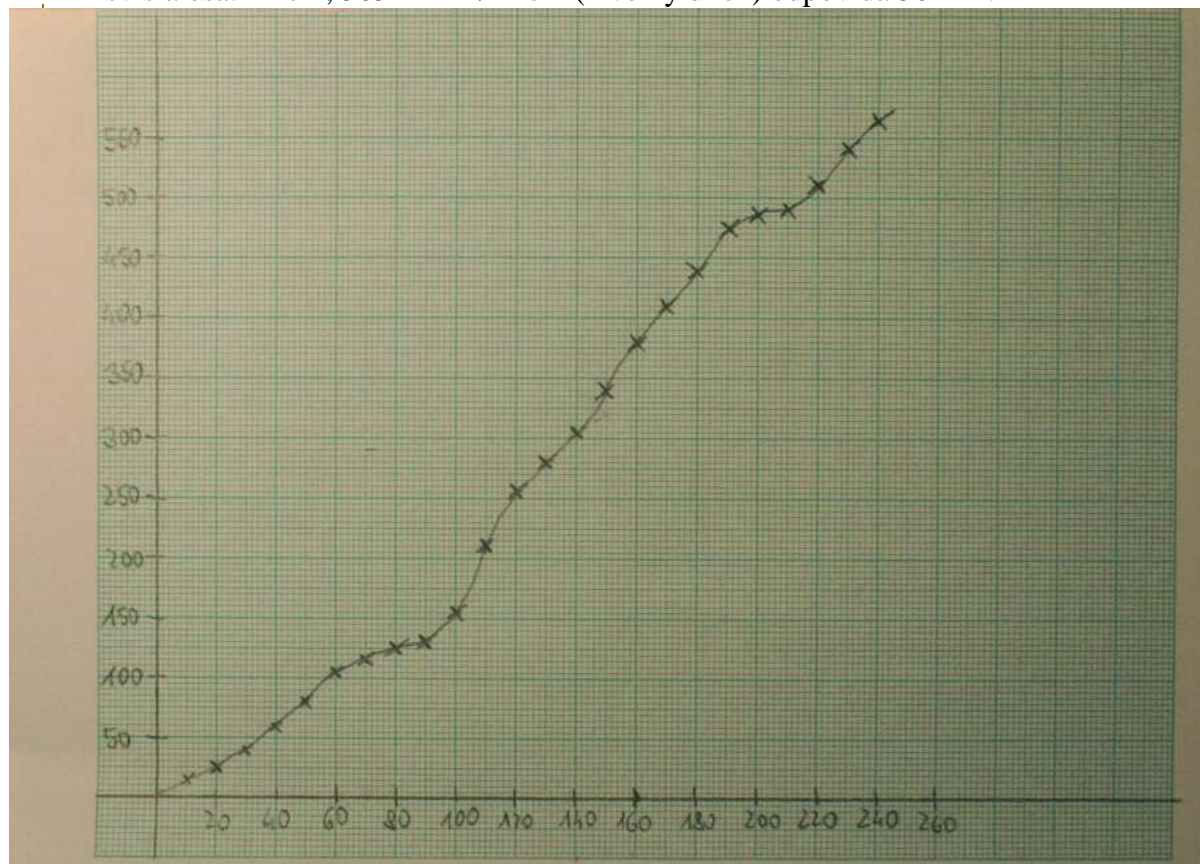
Pedagogická poznámka: V úvodu si zkontrolujeme grafy z minulé hodiny a uděláme si jejich rozbor.

Př. 1: Narýsuj na milimetrový papír graf závislosti dráhy šneka na čase. Jak z grafu poznáme, že šnek:

- a) stál,   b) pohyboval se rychle,   c) pohyboval se pomalu,
d) pohyboval se přímočaře,   e) pohyboval se rovnoměrně.

Měřítka:

- vodorovná osa: 18 cm, 240 s $\Rightarrow$ 1 cm (1 velký dílek) odpovídá 20 s,
- svislá osa: 14 cm, 565 mm $\Rightarrow$ 1 cm (1 velký dílek) odpovídá 50 mm.

a) šnek stojí

Čára v grafu je vodorovná (mění se čas, ale nemění se dráha). Takové místo v grafu není, ale blíží se mu pohyb mezi 200 s a 210 s.

b) šnek se pohybuje rychle

Čára v grafu rychle stoupá nahoru (čas se změní málo, ale dráha se změní hodně). Například mezi 100 s a 110 s.

c) šnek pohybuje pomalu

Čára v grafu rychle stoupá málo nahoru (čas se změnil hodně, ale dráha málo). Například mezi 80 s a 90 s nebo mezi 200 s a 210 s.

d) šnek se pohybuje přímočaře

Z grafu nepoznáme, zda se šnek pohyboval přímočaře, jsou v něm zachyceny pouze ураžené vzdálenosti.

e) šnek se pohybuje rovnoměrně

Čára grafu stoupá stále stejně (má stejný sklon). Například mezi 120 s a 140 s nebo mezi 160 s a 190 s.

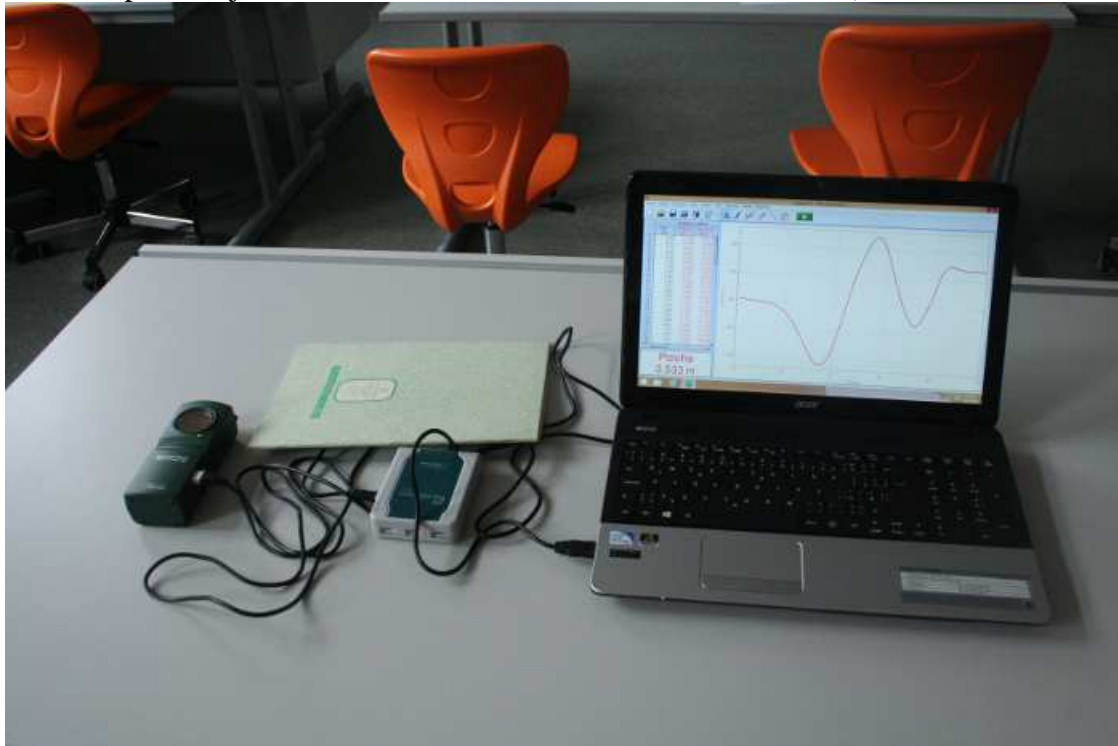
Dneska existují i elegantnější možnosti, jak měřit pohyb.

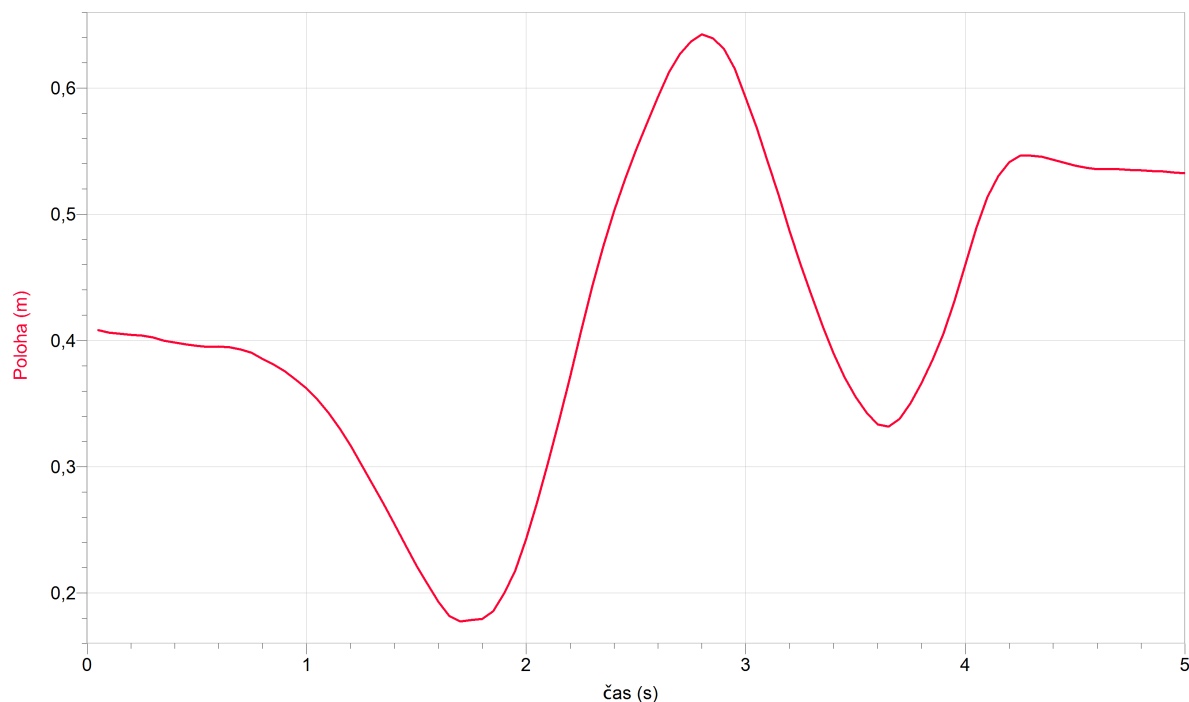
Ultrazvukový lokátor (elektronický netopýr)

Lokátor vysílá ultrazvuk (velmi rychle kmitající zvuk, který neslyšíme), zvukové vlny letí od lokátoru, když narazí na předmět, odrazí se od (jako ozvěna od stěny) a vrací se k lokátoru. Lokátor odraženou vlnu zachytí a změří, jak dlouho byla na cestě. Z této doby vypočítá vzdálenost předmětu. Takovéto měření dokáže provádět i stokrát za sekundu.

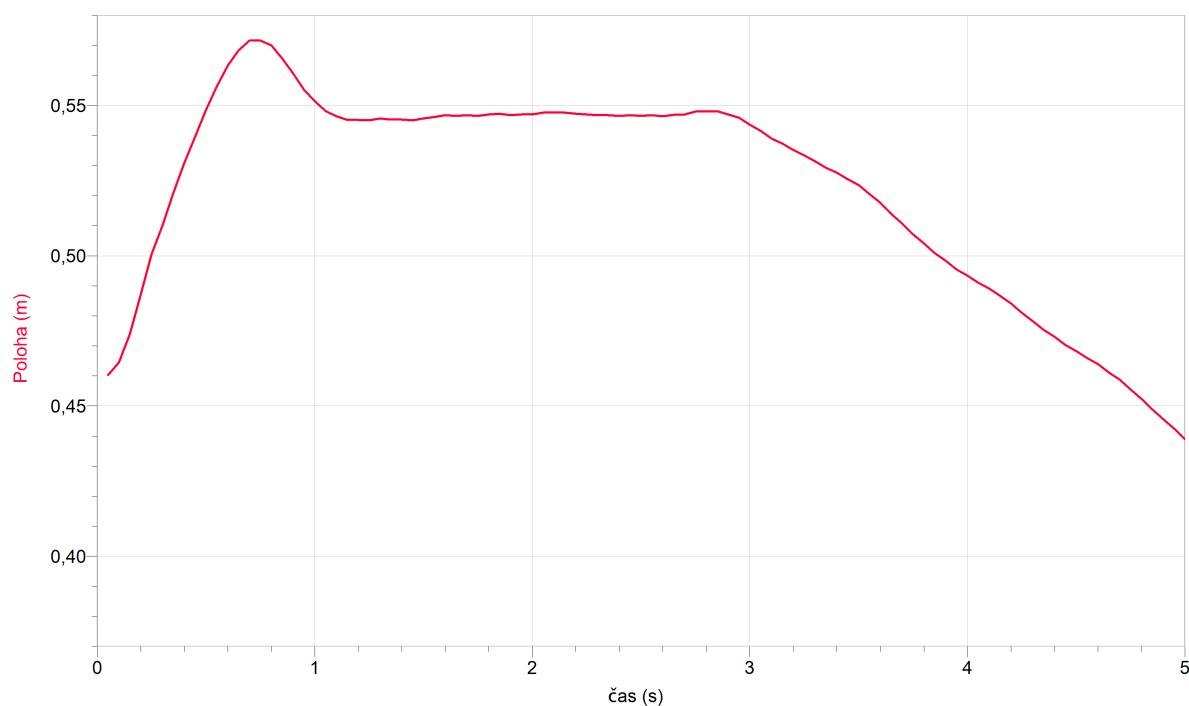
Naměřené hodnoty odesílá čidlo kabelem do počítače, který poté pomocí programu Logger Lite (který je volně ke stažení) data zobrazuje a zpracovává. Program automaticky rozpozná připojená čidla, zobrazí jejich název, aktuální hodnotu a připraví graf. Při propojování není třeba zvláštní znalostí kromě toho, že všechny konektory by do sebe měly pasovat bez použití síly. Pokud konektory nejsou propojit lehce, nepatří k sobě.

Pokud nasměrujeme sonar vzhůru ke stropu a pustíme měření, dozvíme se, jak vysoko nad katedrou je strop. Pokud si vezmeme do ruky sešit, sonar změří vzdálenost od sebe k sešitu. Pokud se sešitem začneme pohybovat nad sonarem, sonar zaznamenává pohyb sešitu (tím, že v mnoha po sobě jdoucích okamžicích měří vzdálenost sonar-sešit).

Př. 2: Vezmi si notebook, rozhraní a sonar. Propoj je, pusť ovládací program Logger Lite a ozkoušej, jak čidlo zachycuje pohyb sešitu, který držíš v ruce. Jak vypadá graf, když se sešitem nepohybuješ? Jaký tvar má graf, když sešit pomalu přibližuješ k čidlu. Příkazem *Soubor/Uložit jako* ukládej po každém pokusu naměřená data do souboru (tím je zachováš pro případný další rozbor). Ukládej jako nový soubor každé měření, názvy souborů vol tak, aby ses v souborech vyznal a dokázal určit, který jsi naměřil ty a který další spolužáci z Tvého týmu.

Když sešitem nepohybujeme (mezi 1 a 3 sekundou), graf je téměř vodorovná čára.

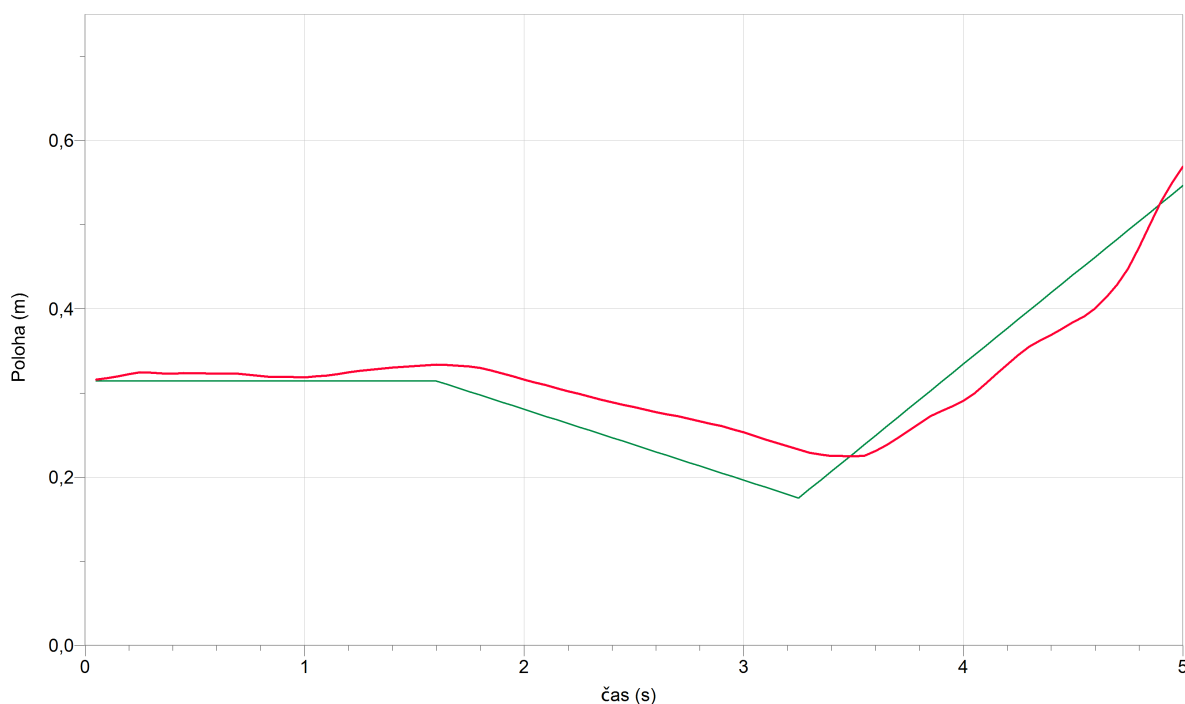
Když sešit pomalu přibližujeme k čidlu (od 3 do 5 sekundy), grafem je čára pomalu mířící do nižších hodnot (pomalu jdoucí dolů).

Naměřené hodnoty jsou v souboru *Pr01.gmbl*.

Př. 3: Příkazem *Analýza/Vytvořit předlohu* program do grafu nakreslí předlohu. Pohybuj sešitem tak, aby graf polohy Tvého pohybu co nejpřesněji odpovídal nagenované předloze. Pokud se objeví problémy, zkus je nejdříve vyřešit v rámci skupiny, teprve pak se obrať na učitele. Při napodobování vystřídej všechny členy skupiny, napodobovat se musí naučit všichni.

Problémy se objeví ihned na začátku. Graf polohy má měřítko od 0 do 3,5 m (výška stropu) a program generuje předlohu v tomto rozsahu $\Rightarrow$ je nutné změnit nastavení grafu tak, aby zobrazoval hodnoty polohy pouze od 0 do maximálně 1 m.

Filozofie je stejná jako u většiny Windows programů, klikneme na osu nebo graf pravým tlačítkem myši (případně dvojklikneme levým) a vybereme *Nastavení grafu...* Objeví se dialogové okno, ve kterém vybereme záložku *Nastavení souřadnicových os*, kde můžeme místo automatického měřítka nastavit měřítko manuální (pro polohu od 0 do 0,75 m).

Naměřené hodnoty jsou v souboru *Pr02.gmbl*.

Pedagogická poznámka: S nastavením grafu nenechávám žáky se trápit dlouho, ale dát jim určitý čas se vyplatí, protože některé skupiny si s problémem zcela samostatně poradí.

Pedagogická poznámka: Žáci pracují v čtyřčlenných skupinách, střídají se při práci s čidlem, jejich úkolem je naučit dobře napodobovat graf všechny členy skupiny, protože jejich dovednost se na konci hodiny bude náhodně ověřovat.

- Př. 4:** a) Proč je při napodobování grafů lepší držet v roce velký sešit?
b) Proč nemáme držet sešit hřbetem k čidlu.
c) Proč je při práci více skupin lepší směřovat lokátory svisle než vodorovně?

a) Proč je při napodobování grafů lepší držet v roce velký sešit?
Velký sešit má větší plochu, lépe odráží ultrazvukový signál a tím usnadňuje měření.

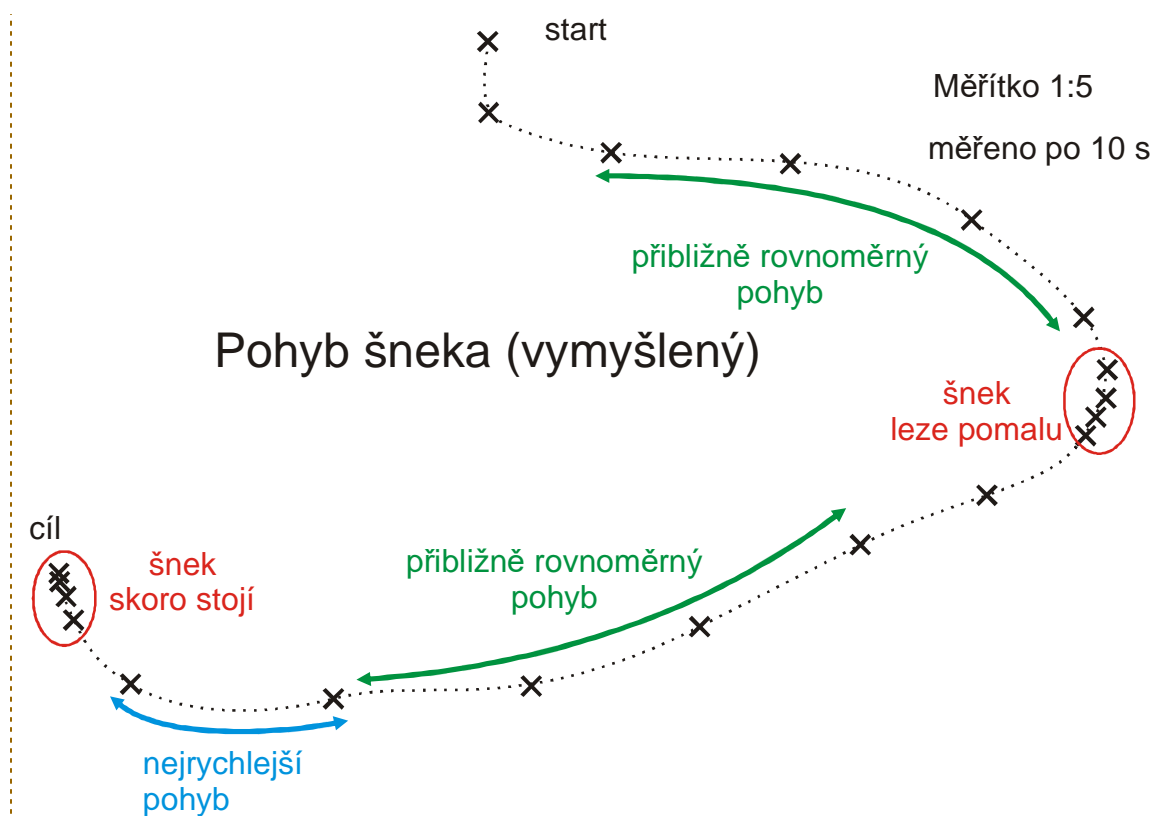
b) Proč nemáme držet sešit hřbetem k čidlu.
Sešit otočený hřbetem k čidlu odráží malou plochou a komplikuje tak měření.

c) Proč je při práci více skupin lepší směřovat lokátory svisle než vodorovně?
Signály jednoho čidla mohou dopadat na jiné čidlo a tím vytváření zdánlivé odrazy.

Pedagogická poznámka: Pořízení jednoho ultrazvukového čidla by neměl být problém pro žádnou školu. Naše má výhodu v tom, že v rámci projektu na modernizaci výuky fyziky se nám podařilo zakoupit čidel osm. Spolu s osmi notebooky tak můžeme v hodině vytvořit osm skupin, které procvičují napodobování grafu samostatně. Nechávám žákům i určitou volnost, pokud si začnou zkoušet měřit další pohyby (například volné pády). Před koncem hodiny otočíme obrazovky, členové skupin si rozdělí čísla a poté postupně zkusíme napodobování grafů. Vždy vyberu číslo a členové s tímto číslem napodobují graf, který nakreslím na tabuli. Za každý správný graf je bod. Počítání bodů na konci příliš neřeším, nejde o to, která skupina vyhraje.

- Př. 5:** Na druhé straně papírku je nakreslený pohyb vymyšleného šneka. Vyznač do obrázku:
- a) trajektorii šneka,
  - b) místa, kde šnek stál nebo kde se pohyboval velmi pomalu,
  - c) místa, kde se pohyboval nejrychleji,
  - d) místa, kde se pohyboval přibližně rovnoměrně.
- Načrtni pro tohoto šneka graf dráhy na čase.

Trajektorie šneka je vyznačena tečkovanou čarou.

Domácí bádání: Pomocí serveru www.mapy.cz nebo služby Google Earth najdi mapu území, na kterém se odehrává Tvá cesta do školy. Mapu vyexportuj do bitmapového obrázku a pomocí libovolného editoru do něj dokresli trajektorii Tvé cesty do školy. Obrázek se zakreslenou trajektorií odešli na školní mail svého učitele. Kopii si uschovej pro další použití.

Shrnutí: Ze strmosti grafu dráhy můžeme poznat, jakou rychlostí se předmět pohybuje.